

KIERUNKI I FORMY DZIAŁALNOŚCI INFORMACYJNEJ BIBLIOTEKI GŁÓWNEJ UMCS

Powszechnie znany jest fakt, że spośród wielu zadań stojących przed bibliotekami uczelnianymi jedno z pierwszych miejsc zajmuje obsługa informacyjna środowiska, i że działalność informacyjna należy do pierwszoplanowych funkcji każdej współczesnej biblioteki naukowej. Współczesna biblioteka naukowa jest bowiem instytucją usługową, powołaną w celu współdziałania w rozwoju nauki, oświaty, kultury i gospodarki, poprzez gromadzenie, udostępnianie i upowszechnianie zawartego w dokumentach dorobku myśli ludzkiej. W odniesieniu do biblioteki szkoły wyższej oznacza to zabezpieczenie wydawnictw, niezbędnych dla prowadzenia w jednostce macierzystej prac naukowo-badawczych i realizowania programów dydaktycznych, drogą adekwatnego do potrzeb gromadzenia tych wydawnictw oraz zapewnienia warunków jak najpełniejszego ich wykorzystywania. Zatem, obok gromadzenia dokumentów, podstawowym zadaniem biblioteki uczelnianej, jest właściwe ich opracowanie, sprawna organizacja udostępniania oraz szeroka informacja o zasobach biblioteki i prowadzona w oparciu o nie oraz funkcjonujące systemy informacyjne — informacja naukowa.

Kierunki działalności informacyjnej wszystkich bibliotek uczelnianych są zbieżne, ponieważ działalność ta wszędzie służy podobnym celom, natomiast mogą się różnić formy pracy bibliotek w tym zakresie, zależnie od treści i rodzaju zbiorów, ich wielkości, potrzeb informacyjnych i liczebności środowiska oraz i coraz bardziej od możliwości technicznych bibliotek i funkcjonujących w kraju i na świecie systemów informacyjnych. Biblioteki o ograniczonym zakresie zbiorów do jednej lub kilku pokrewnych dziedzin wiedzy i posiadające możliwości techniczne do wykorzystywania ofert systemów światowych w dziedzinach zgodnych ze specjalizacją biblioteki są, na tle bibliotek pozostałych, w sytuacji przodującej. Dla przeważającej większości bibliotek krajowych, nawet przy uwzględnieniu tylko większych, automatyzacja procesów informacyjnych stanowi na obecnym etapie bardziej lub mniej odległą przyszłość, jakkolwiek biblioteki o pokaźniejszych zasobach pracę nad zagadnieniami automatyzacji umieściły w swoich planach badawczych i organizacyjnych. Również Biblioteka Główna UMCS rozważa możliwość zautomatyzowania w przyszłości niektórych procesów bibliotecznych i informacyjnych. W czasie obecnym dysponuje ona tylko jednym rodzajem urządzeń automatycznych — apa-

ratem organizacyjnym „Optima 527” oraz dwoma „Consulami”, wykorzystywanymi wyłącznie do powielania kart katalogowych. Tymczasem rząd wielkości zbiorów i czytelników biblioteki predestynują ją do podjęcia prac nad unowocześnieniem metod realizowania jej podstawowych funkcji, w tym również funkcji informacyjnej. Zakłada się, że główne utrudnienia organizacyjne i przede wszystkim metodyczne, będą wpływały z uniwersalnego charakteru zbiorów. Również przy tradycyjnych metodach pracy ogólny zakres zbiorów stwarza większy stopień trudności w prowadzeniu działalności informacyjnej.

Zbiory Biblioteki Głównej UMCS na tle środowiska lubelskiego znajdują się pod względem ilościowym na pierwszym miejscu i wynoszą 949 636 jednostek obliczeniowych¹. Czasopisma reprezentowane są przez ponad 14 000 tytułów, z czego 3557 tytułów to czasopisma bieżące. Księgozbiór całej sieci bibliotek UMCS² liczy 1 586 764 j. obl.³

Czytelnicy Biblioteki Głównej zarejestrowani w liczbie 7091, przy przyjęciu za podstawę ich podziału celu korzystania z jej zasobów, dzielą się na: studiujących, prowadzących prace naukowo-badawcze i inteligencję zawodową. Największą grupę czytelników stanowi młodzież akademicka (5007). W grupie tej, podobnie jak w grupie drugiej, reprezentowane są prawie wszystkie dziedziny naukowe. Skalę potrzeb informacyjnych studentów i pracowników naukowych określają programy studiów i plany prac naukowo-badawczych realizowane na uczelni. Na ich podstawie wypracowywana jest polityka gromadzenia i uzupełniania zbiorów a co za tym idzie — system informowania o zasobach czyli źródłach informacji będących w posiadaniu Biblioteki Głównej i bibliotek zakładowych. W systemie tym uczestniczą w zasadzie wszystkie oddziały, ponieważ tworzenie zbioru dokumentów oraz ich katalogów czyli bibliotecznego aparatu informacyjnego, jest efektem działań całej biblioteki.

Całość wydawnictw zwartych nowych (XIX, XX) Biblioteka Główna wykazuje w katalogu alfabetycznym, który udziela dwojakiej informacji: czy biblioteka posiada poszukiwany przez czytelnika dokument oraz jakie pozycje autora będącego przedmiotem zainteresowań czytelnika znajdują się w bibliotece. Drugim pełnym katalogiem Biblioteki Głównej w zakresie wydawnictw zwartych nowych jest katalog systematyczny, wykazujący dokumenty według ustalonego schematu działów i podziałów,

¹ Najszerzej reprezentowane są nauki humanistyczne (ok. 38%), następnie nauki matematyczne i przyrodnicze (ok. 25%), potem nauki prawne, ekonomiczne i społeczno-polityczne (ok. 22%) oraz inne dyscypliny (ok. 15%).

² Tworzą ją działające w liczbie 41 biblioteki przy wydziałach, instytutach i zakładach UMCS.

³ Dane statystyczne w niniejszym artykule ilustrują stan Biblioteki w dniu 1 stycznia 1979 r.

i służący poszukiwaniom opracowań z poszczególnych dziedzin wiedzy. Polskie wydawnictwa książkowe, które ukazały się po roku 1956 posiadają ponadto katalog przedmiotowy, ułożony według tematów dokumentów, ujmujących treść tych dokumentów w jedno- lub wielowyrazowych hasłach przedmiotowych.

Katalog wydawnictw ciągłych informuje o zasobie czasopism i innych wydawnictw ukazujących się częściami w niekoreślnych odstępach czasu, związanych wspólnym tytułem, których zakończenia nie przewiduje się w zamierzeniu wydawniczym.

Oprócz wymienionych Biblioteka Główna prowadzi katalog alfabetyczny wewnętrzny (służbowy) wydawnictw zwartych nowych, katalog wewnętrzny wydawnictw ciągłych, katalog serii wydawniczych oraz katalogi zbiorów czytelnianych.

Zbiory specjalne posiadają katalogi oddzielne, oparte na specjalnych instrukcjach szczegółowych, opracowanych dla poszczególnych rodzajów tych zbiorów.

Uzupełnieniem aparatu informacyjnego zasobów Biblioteki Główniej są katalogi centralne bibliotek zakładowych: prowadzony na bieżąco alfabetyczny katalog druków zwartych oraz będący w trakcie tworzenia katalog czasopism.

Wymienione informatory, z wyjątkiem katalogów służbowych, są ogólnie dostępne a korzystanie z nich ułatwia informacja biblioteczna, prowadzona przez zespół pracowników oddziału katalogów i oddziału informacji naukowej.

Biblioteka Główna UMCS opracowała i opublikowała dla potrzeb wewnętrznych uczelni *Wykaz bieżących czasopism zagranicznych sieci bibliotek UMCS w roku 1977*⁴, z podziałem według dziedzin wiedzy oraz lokalizacją poszczególnych tytułów w sieci bibliotek UMCS.

O wpływających do zasobów uczelni książkach zagranicznych informuje wykaz nabytków opracowywany i kolportowany do 200 jednostek UMCS. Zakłady Wydziału Mat.-Fiz.-Chem. oraz Wydziału BiNoZ otrzymują serię *Nauki matematyczno-przyrodnicze*, wydziałów pozostałych — *Nauki społeczne*.

Pewną formą informacji o nowościach krajowego rynku księgarskiego a tym samym o nowościach bibliotecznych, są comiesięczne wystawy obwolut. Prezentacją książek z zasobów biblioteki na określony temat lub dotyczących postaci będącej przedmiotem opracowań lub jej dorobkiem, są organizowane od kilku do kilkunastu w ciągu roku wystawy tematyczne i okolicznościowe.

Informacją biblioteczną objęte są również zasoby innych bibliotek

⁴ Lublin 1978 8° 267 s.

a prowadzi się ją w oparciu o drukowane katalogi centralne i katalogi zespołów zbiorów poszczególnych bibliotek, czasami przy pomocy dalekopisu uczelni lub drogą telefoniczną.

Na bibliotece spoczywa również obowiązek informowania użytkowników informacji o dokumentach polskich i obcych istniejących w ogóle oraz sporządzania ich zestawień na zamówienie samodzielnych pracowników naukowych UMCS oraz jednostek organizacyjnych, jak również na zamówienie instytucji z terenu miasta i województwa. Realizowanie tego obowiązku ułatwia warsztat informacyjny biblioteki w postaci księgozbioru czytelnicy informacyjno-naukowej oraz wydawnictw informacyjnych znajdujących się w księgozbiorach czytelników ogólnych. Temu samemu celowi służą kartoteki oddziału informacji, głównie kartoteka bibliografii specjalnych. Warsztat informacyjny służy również do prowadzenia informacji bibliograficznej indywidualnej, polegającej na wskazaniu odpowiednich bibliografii i objaśnieniu sposobu korzystania z nich. W ten sposób pracownicy służby informacyjnej usiłują wskazać użytkownikowi informacji drogę dalszych samodzielnych poszukiwań.

Biblioteka Główna UMCS, dążąc do uaktywnienia informacji, zainicjowała obsługę informacyjną sześciu zakładów uczelni w zakresie bieżących polskich, radzieckich, amerykańskich, angielskich i francuskich patentów, mogących zainteresować te zakłady.

W intencji osiągnięcia tego samego celu czyli wyjścia użytkownikom naprzeciw biblioteka stara się spopularyzować na terenie UMCS system selektywnej dystrybucji informacji prowadzony na rzecz wszystkich zainteresowanych w kraju przez Bibliotekę i Ośrodek Informacji Naukowo-Technicznej Politechniki Wrocławskiej oraz Bibliotekę Politechniki Warszawskiej.

Dzięki zgromadzonym w czytelnicy informatorom bezpośrednim w postaci polskich i obcych, ogólnych i specjalnych encyklopedii, słowników rzeczowych, słowników filologicznych i przekładowych, wykazów osób i instytucji, informatorów biograficznych retrospektywnych i bieżących, informatorów geograficznych i statystycznych, skorowidzów aktów prawnych, biblioteka może prowadzić i prowadzi informację rzeczową czyli dającą gotową odpowiedź na pytanie użytkownika.

Spśród innych form działalności informacyjnej należy wymienić dokumentację prac naukowo-badawczych⁵ i służbowych wyjazdów zagranicznych pracowników uczelni oraz i przede wszystkim dokumentację dorobku naukowego UMCS w zakresie publikacji; początkowo poszczegól-

⁵ Dokumentacja prac naukowo-badawczych, po zastosowaniu w niej nowych blankietów kart dokumentacyjnych, wymagających zapoznania się autora z instrukcją ich wypełniania, sprawia Bibliotece dużą trudność, ponieważ ilość wpływających do niej wypełnionych kart zmalała do minimum.

nych wydziałów a od 1972 r. w wydawnictwie biblioteki *Wykaz Publikacji Pracowników UMCS w roku...* Ostatnio biblioteka opracowała i wydała sześć bibliografii osobowych pracowników UMCS z okazji ich naukowych lub partyjnych jubileuszów.

W wyniku prowadzonych w bibliotece prac bibliograficznych powstało, nie licząc cytowanego wykazu publikacji, 21 bibliografii, opublikowanych bądź samoistnie, bądź w postaci artykułów prac zbiorowych. W chwili obecnej przygotowywana jest bibliografia mająca skupić piśmiennictwo o UMCS, od jego początków, do publikacji ostatnich.

Innego rodzaju wydawnictwem informacyjnym opracowywanym w Bibliotece Głównej jest *Sprawozdanie z Działalności Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie w roku akadem. ...* Jest to informator bezpośredni, będący w przeważającej części składem osobowym uczelni a tym samym dający przegląd jej aktualnej struktury organizacyjnej.

W związku ze stałą tendencją do różnicowania się usług informacyjnych i wzrostem znaczenia tych usług, zachodzi konieczność szkolenia użytkowników informacji. Zasadniczą, w sensie szkolenia, kategorią użytkowników informacji, są studenci. Chodzi o uświadomienie im istnienia służby informacyjnej i walorów jej usług, o przysposobienie zasadniczej grupy czytelników biblioteki w zakresie umiejętności korzystania z nośników informacji w postaci bibliotecznego aparatu informacyjnego tj. katalogów bibliotecznych i różnego rodzaju wydawnictw informacyjnych, ze szczególnym uwzględnieniem bibliografii specjalnych z dziedzin zgodnych z kierunkiem studiów. Zakłada się, że szkolenie młodzieży akademickiej w zakresie informacji, przyniesie jej nie tylko korzyści doraźne w postaci ułatwienia studiów, ale że będzie również owocowało w przyszłości, bez względu na sferę działalności społecznej w jakiej przyjdzie im działać.

Prowadzoną przez Bibliotekę Główną UMCS formą szkolenia studentów — użytkowników informacji, jest przysposobienie biblioteczne studentów I roku wszystkich kierunków. Zajęcia te odbywane są przez wysoko wykwalifikowanych pracowników biblioteki i uznane zostały przez władze uczelni za obowiązujące. Posiadają one formę prelekcji i ćwiczeń, mających na celu nauczenie studentów korzystania z podstawowego aparatu informacyjnego biblioteki, tj. z katalogów alfabetycznego i rzeczowych.

Biblioteka prowadzi również prelekcje i ćwiczenia z zakresu bibliografii dla zgłaszających się dobrowolnie studentów lat starszych. Często są to magistranci, chcący uzyskać informacje o bibliografiach specjalnych z interesujących ich dziedzin i zagadnień.

Biblioteka, obok świadczenia usług bezpośrednich na rzecz własnego środowiska, współpracując w zakresie informacji z Biblioteką Narodową, przesyłając dla potrzeb opracowywanych w niej katalogów centralnych

dokumentów zagranicznych znajdujących się w bibliotekach kraju karty katalogowe tych dokumentów. Do Biblioteki Narodowej wysyłane są również informacje o wykonanych w Bibliotece Głównej UMCS zestawieniach bibliograficznych, które, dzięki ogłoszeniu ich w wydawnictwie BN *Wykaz Ważniejszych Zestawień Bibliograficznych Wykonanych w Bibliotekach i Ośrodkach Informacji...*, są niejednokrotnie wykorzystywane przez inne biblioteki i instytucje, np. przez instytuty kształcenia nauczycieli i badań oświatowych.

Biblioteka współpracuje ponadto z Centrum Informacji Naukowo-Technicznej i Ekonomicznej, dokumentując dla centralnej ewidencji służbowe wyjazdy zagraniczne i ukończone prace naukowo-badawcze pracowników UMCS.

Reasumując można stwierdzić, że działalność informacyjna Biblioteki Głównej UMCS może być, w przeważającej mierze, podciągnięta pod kategorię pomocy kierującej, instrukcji dotyczących korzystania z biblioteki, tj. z jej zbiorów i aparatu informacyjnego w szerokim rozumieniu, pomocy bibliograficznej w postaci informacji i instruktażu oraz sporządzania zestawień dokumentów. Działalność bibliograficzna biblioteki obejmuje również dokumentację publikacji uczelni. Dokumentacja dotyczy też pewnych dokumentów nieopublikowanych, którymi jest zainteresowane krajowe centrum informacji. Biblioteka świadczy również usługi informacyjne na rzecz Biblioteki Narodowej, albo ściślej, na rzecz powstających w niej ogólnokrajowych informatorów.

Biblioteka usiłuje, poprzez szkolenie użytkowników informacji, spularyzować służbę informacyjną oraz nauczyć ich korzystania z wydawnictw informacyjnych a tym samym przygotować do samodzielnych poszukiwań dokumentów.